

Oogopener: islamitische mystiek behoort ook tot ons erfgoed

Lieve Wouters

GEPUBLICEERD OP ZATERDAG 13 NOVEMBER 2021 - 8:00

7 MINUTEN LEESTIJD

AFDRUKKEN

Wat kunnen we leren van islamitische mystiek uit middeleeuwen? Marc Colpaert vertaalde boek over Ibn al'Arabi, zielsverwant van Franciscus en Eckhart.

Marc Colpaert (1945) is cultuurfilosoof, gewezen journalist (*Wereldwijd*) en medeoprichter van de opleiding Intercultureel Management (CIMIC, Thomas More Mechelen), waarvan het gedachtegoed nu wordt verdergezet in CIMIC vzw. Al ruim 30 jaar belicht hij het mystieke hart van de islam, vrijwel onbekend in christelijke middens en helaas ook bij veel moslims verdrongen door het Saudi-Arabische salafisme.

Met een boek en studiedag (**uitgesteld naar 12 maart 2022!**) gewijd aan de grote islamitische filosoof **Ibn al'Arabi** hoopt hij dit belangrijke erfgoed weer tot spreken te brengen, zodat moslims én christenen opnieuw kunnen putten uit gedeelde bronnen.

Quote Ibn al'Arabi

Wat fascineert jou zo in een islamitische filosoof uit de middeleeuwen?

Marc Colpaert • Ik leerde **Ibn al'Arabi** kennen via het boek dat ik net vertaalde: *Heilige verbeelding, Ibn al'Arabi over religieuze diversiteit* (Synthese, 2021). Het was psychologe en moslimfeministe **Durre Ahmed** die het me in de jaren 80 in handen stopte op reis in Pakistan. De auteur, **William Chittick**, is prof aan de State University New York. Zijn boeken over **Rumi** en Ibn al-'Arabi zijn standaardwerken over het soefisme, het mystieke hart van de islam.

Rumi – ook *Mevlana*, Onze Meester genoemd – schreef prachtige gedichten over de liefde en is daardoor iets bekender dan Ibn al'Arabi. Wie ooit in de Turkse stad Konya bezocht, heeft misschien de Dansende Derwisjen gezien. Vandaag vaak niet veel meer dan een toeristische attractie, drukt die wervelende dans een diepe spirituele ervaring uit, waarbij contouren vervagen en het verlangen naar eenwording met de Werkelijke vanuit het hart gestalte krijgt.

De ervaring van eenheid in verscheidenheid, kosmische verbondenheid, wordt sterk uitgedrukt in de mystieke islam.

Ik heb me 30 jaar verdiept in dit pad zonder het mijne te verlaten, als een berg die ik beklim – ik heb de schoonheid ervan ervaren en sindsdien wil ik dat delen. Dat blijkt niet makkelijk. Christenen denken vaak dat ze niets met de islam te maken hebben. En ook in de islam zelf zijn er weerstanden om dit bevrijdend bewustzijn te omarmen.

*Als we dieper in de ziel zouden durven kijken,
dan kunnen we die knopen ontwarren en dichterbij de Werkelijkheid komen.*

Wat voor iemand was Ibn al'Arabi?

Zijn levensloop vertoont veel gelijkenissen met die van **Sint-Franciscus**. Ze leefden ook in dezelfde periode: eind 12de, begin 13de eeuw, maar wel in een andere regio: Ibn al'Arabi werd geboren in Murcia, Andalusië. Een groot deel van het huidige Spanje was toen islamitisch. Zijn vader was eerst in dienst aan het hof in Murcia en nadien in Sevilla, waar **Averroës** – islamitisch geleerde en de 'Grote Commentator' van de filosofie van de Griekse **Aristoteles** – ook een tijd lang rechter (qadi) was.

Op zijn 15de kreeg hij een visioen, dat zijn leven zou bepalen. Averroës, voor wie kennis en rede de weg naar God waren, was benieuwd naar de ervaringen van de adolescent en nodigde hem uit voor een gesprek. 'En?', vroeg Averroës, onder de indruk van de openbaring waarover de jongen vertelde: 'Wat voor oplossing heb je gevonden via verlichting en goddelijke inspiratie? Is het precies dezelfde als degene die we via speculatief denken bereiken?' 'Ja', zei Ibn al'Arabi, 'en nee.' De jonge ziener vond dat je zonder verbeelding Gods Werkelijkheid niet kon vatten. Met verbeelding bedoelde hij geen fantasie, maar eerder de intuïtie.

De rede speelt wel een fundamentele rol, maar zonder aanvulling van de intuïtie of openbaring en profetisme reduceer je de totale werkelijkheid.

Na zijn visioen deed Ibn al'Arabi afstand van alle familiale rijkdom om een religieus leven te leiden.

Dat doet me denken aan Franciscus die zijn mantel afdeed, aan zijn vader gaf en een pij aantrok.

Inderdaad. Ibn al'Arabi (geb. 1165) begon ook net als Franciscus (geb. 1182) als een arme nomade rond te trekken. Hun wegen voerden naar het oosten. Hij reisde door Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Die regio's werden bedreigd door de expansie vanuit Mongolië in het Oosten en door de kruistochten vanuit het Westen. Maar daarover lezen we niets bij Ibn 'Arabi. Hij gaat niet op die politieke tegenstellingen in, maar verklaart geregeld zijn opgenomen worden in de 'eenheid van zijn' en zijn verlangen naar 'dienaarschap', openheid en respect voor 'de andere'.

Rond z'n 30ste begon begint zijn literaire productie. Met regelmaat reist hij tussen Fez en Andalusië, maar vanaf 1201 trekt hij oostwaarts, richting Mekka (waar hij zijn hoofdwerk *De Mekkaanse Openbaringen* schrijft). Al'Arabi overleed in 1240 op 75-jarige leeftijd in Damascus (Syrië), waar voor hem een mausoleum werd gebouwd.

Hebben Franciscus en Ibn al'Arabi elkaar ooit ontmoet?

Neen, maar ze delen wel op veel vlakken hetzelfde aanvoelen, zoals de idee van universele broederschap of eerbied voor de schepping als vindplaats van God. Ibn al'Arabi was ervan overtuigd dat elke mens God op zijn eigen unieke maar ook begrensde manier kan leren kennen.

De diversiteit is Gods werk, was zijn overtuiging. En alleen in die diversiteit kan de Ene gevonden worden.

Het citaat in de afbeelding doet denken aan wat Jezus zegt over je leven verliezen om het te winnen.

Dat is niet zo verwonderlijk, want voor Ibn al'Arabi was **Jezus** een belangrijke inspiratiebron. Meer zelfs, hij beschrijft die eerste openbaring van hem als een ontmoeting met Jezus (of in zijn taal *Isa*): 'Het was in zijn handen dat ik bekeerd werd. Hij vroeg me te volharden in geloof in deze lage wereld en in de andere wereld, en hij noemde me zijn geliefde. Hij droeg me op me te oefenen in onthechting en zelfopoffering.'

Die onthechting bracht Ibn al'Arabi ertoe zich los te maken van allerlei vooropgestelde beelden over God en de werkelijkheid.

Hij noemt het knopen, die ontward moeten worden. 'Pas op dat je niet wordt begrensd door één specifieke knoop en dat je in niets anders gelooft, op het gevaar af dat er een groot goed aan jou ontsnapt', is één van zijn beroemde raadgevingen. 'Wees in jezelf het materiaal voor alle geloofsvormen want God is breder en meer ontzagwekkend dan dat Hij zou moeten worden ingesnoerd door één knoop en niet door een andere.' (Fusus 13)

Ook de gelijkenissen met het gedachtegoed van Meester Eckhart zijn opvallend.

Inderdaad. Zo lezen we bij Meester Eckhart: 'De persoon wiens houding verschilt al naar gelang het object, en die God liever heeft in deze of gene vorm, is grof, ongeschoold en een kind. Mens zijn is God in alle dingen op gelijke wijze zien.' Ook Eckhart promoot het leeg worden van zichzelf om God te laten binnenkomen.

Let op, dit is geen syncretisme, elke religie houdt zijn eigen weg en uitdrukkingsvormen.

De mystieke ervaring leert wel dat die verschillende vormen van wijsheid voortkomen uit dezelfde essentie. God, de Ene, onthult zichzelf in verscheidenheid.

De middeleeuwen worden vaak donker genoemd, maar dit is toch een erg verlichte zienswijze...

De 13de eeuw, maar ook de eeuwen ervoor, geven blijk van een intens zoeken, reflecteren over én ervaren van de Werkelijkheid door geleerde mensen, vanuit de wetenschap en de filosofie, die toen nog sterk verbonden waren. Ze vroegen zich af wat hun bestaan betekende, welke rol ze in dit leven te vervullen hadden, hoe de aarde zich verhiel tot de macrokosmos, hoe de mens – anders dan de andere levende wezens – zichzelf en zijn bewustzijn kon leren kennen, en in welke mate de mens geschapen was ‘in de vorm van God’.

Ook al waren er invasies vanuit Mongolië en kruistochten vanuit het westen, toch bleven islamgeleerden heel breed denken. Ibn al’Arabi liet een groot oeuvre na en drukte eeuwenlang een soefistische (mystieke) stempel op de ontwikkeling van de islam.

Wat hoop je met het boek en de studiedag rond Ibn al’Arabi te bereiken?

Door de kruistochten, maar ook door het salafisme dat de laatste 60 jaar de islam domineert, ging het nalatenschap van Ibn al’Arabi verloren in het collectieve geheugen.

Op zoek naar wat ons bindt in de groeiende diversiteit van onze samenleving, ligt hier een schat aan inspiratie.

Ik hoop dat dankzij mijn vertaling van het boek van William Chittick over Ibn al'Arabi zowel moslims als niet-moslims zullen kennismaken met zijn spiritualiteit.

Op de studiedag lichten **Gregory Vandamme**, **Christine Gurwez** en ikzelf het werk van Ibn Arabi toe. Moslims en niet-moslims vertellen over hoe al'Arabi's spirituele verbeeldingskracht vandaag nog altijd herkenbaar is en hun hedendaagse werk inspireert: Leuvens burgemeester **Mohamed Ridouani** en psychologe **Birsen Taspinar**, benedictijn **Benoît Standaert** en antropologe **Stella Nyanchama Okemwa**.

Meer weten

- Ontdek het programma van de [studiedag Ibn al'Arabi over de heilige verbeelding en religieuze diversiteit](#), georganiseerd door CIMIC, Spes en Waerbeke. De studiedag wordt vanwege de verstrengde coronamaatregelen uitgesteld van 20 november naar **12 maart 2022**.
- [Ontdek het boek *Heilige Verbeelding* \(vert. *Imaginal Worlds*, William Chittick\) door Marc Colpaert, uitgegeven bij Synthese.](#)

Interview – universiteit Leuven

Met een brede glimlach verwelkomt Marc Colpaert ons in zijn huis in Belsele. Het onthaal is bijzonder warm en gastvrij. Terwijl hij druk in de weer is met koffie en koeken, hebben we even de tijd om rond te kijken. De aanwezigheid van verschillende culturen in het interieur springt meteen in het oog: beeldjes en tapijten zijn souvenirs uit de periode dat Colpaert als journalist de wereld rondtrok. Zodra hij begint te vertellen, wordt duidelijk dat tegenover ons een man zit met een brede kijk op de wereld. Onlangs ging Colpaert met pensioen, maar dat beschouwt hij louter als een statuut. Hij is niet van plan de komende jaren stil te zitten.

Marc Colpaert werd geboren aan het einde van de woelige oorlogsjaren. De enorme ravage die de Tweede Wereldoorlog had aangericht, liet diepe sporen na. Achteraf gezien heeft Colpaert maar liefst veertig jaar nodig gehad om die ingrijpende gebeurtenis een plaats in zijn leven te geven. Voor hij in Leuven aan de opleiding Germaanse talen begon, woonde hij in Duitsland en Zwitserland, waar hij van dichtbij geconfronteerd werd met de naoorlogse tragiek. Voor Colpaert was de terugkeer naar België, meer bepaald naar Leuven, een manier om een uitweg te vinden uit die donkere tijd. Die uitweg hoopte hij in de literatuur te vinden. Over de opleiding Germaanse talen is hij dan ook bijzonder opgetogen: “Taal is een geweldig gegeven: je hebt niet veel meer dan taal en daar moet je het mee doen”. Door zijn jarenlange verblijf in Duitsland en Zwitserland had Colpaert al een ruime voorkennis van het Duits. Bovendien kwam hij daar onder de indruk van de literatuur en het theater van grote schrijvers zoals Bertolt Brecht. Op die verworvenheden wou hij voortbouwen om er een betekenis voor het leven uit te halen.

In de tweede helft van de jaren zestig brak in België en de omliggende landen een onrustige tijd aan. In die periode vatte Colpaert aan de K.U. Leuven de studie Germaanse talen aan. Tijdens zijn opleiding – lang voor de Erasmusuitwisselingen bestonden – kreeg hij een beurs om een jaar in Keulen te studeren. De essentie van de revolutie van eind jaren zestig heeft hij bijgevolg vooral daar beleefd. Wanneer Colpaert nu op die periode terugblijkt, beschouwt hij de mensen van toen als een generatie die plotseling wakker werd om de vorige generaties kritisch te bekijken. Uren en nachten heeft hij op café met medestudenten gediscussieerd over moeilijke kwesties zoals het geloof en de zin van het leven. De vele vragen over het ‘waarom’ waren prominent in het studentenmilieu aanwezig. Zo stonden aan de ingangen van de studenten-restaurants verschillende standjes waar jongeren voor een prikje boeken van Marx, Lenin, Engels, Mao en vele anderen konden kopen. Ook Colpaert kocht die boeken en vond toen zelfs dat de auteurs ervan gelijk hadden. “Maar, ik was toen amper twintig”. Er gebeurde in die jaren in Leuven echter nog veel meer. Het was immers de tijd van het broeiende studentenprotest, van ‘Walen buiten’, van de stellige wil om de universiteit te ‘splitsen’. Die woelige Vlaams-Waalse verhoudingen hebben volgens Colpaert een schaduw geworpen op de revolutie. “En dat had je niet in Duitsland. Daar ging het niet over een taalkwestie, maar over meer fundamentele zaken”. Colpaert houdt heel goede herinneringen over aan de Leuvense professoren uit die tijd. Zo liggen Herman Servotte, Albert Westerlinck, Ludo Verbeeck en Henri Draye – die hem aan de beurs voor Duitsland geholpen heeft – nog vers in het geheugen: “Ze waren heel toegankelijk en aan hun bekwaamheid viel niet te twijfelen. Het waren allemaal warmhartige mensen.” Colpaert heeft naar eigen zeggen veel aan zijn vorming gehad. “Maar,” zegt hij, “er komt veel meer op je leven af dan je gepland hebt. Achteraf zie je daar de zin van in.”

De wereld rond

Nadat Colpaert in 1969 was afgestudeerd, kon hij in Sint-Niklaas aan de slag als leerkracht Duits in het secundair onderwijs. Voor literatuur, de passie van Colpaert, was er echter geen plaats in het onderwijsplan-Duits: taalbeheersing had voorrang. Stilaan beseftte hij ook dat hij nog andere dingen wou doen. Het strakke onderwijssysteem gaf hem geen voldoening.

Vandaar dat Colpaert besloot de overstap naar de journalistiek te maken. Hij solliciteerde bij het derdewereldtijdschrift *Wereldwijd*. “En toen begon het echt”. Zijn eerste reis, in 1981, ging naar Pakistan en de fascinatie voor andere culturen heeft hem sindsdien niet meer losgelaten. In de jaren tachtig trok Colpaert de wereld rond: naast Pakistan bezocht hij onder meer India, Indonesië, Afghanistan, Thailand en Birma. Concreet hield dat in dat hij zich gedurende twee maanden grondig informeerde over de geschiedenis, de cultuur en de tradities van een land of streek. Vervolgens dook hij een zestal weken

onder bij de plaatselijke bevolking. “Door ‘erin te zitten’ voel je wat mensen willen zeggen. Hierdoor krijg je een verhaal dat van heel diep komt”.

Heeft Colpaerts opleiding een belangrijke rol gespeeld in zijn verdere leven? “Beslist! Dankzij mijn kennis van de Germaanse talen kon ik schrijven en zat ik in de redactie. Via die redactie kwam ik in een biotoop terecht die ik niet kende en waar ik verliefd op werd”.

Interculturaliteit

In 1989 sloeg het noodlot echter toe. Colpaert moest noodgedwongen naar België terugkeren nadat hij ernstig ziek geworden was door in een vluchtelingenkamp in Cambodja vervuild water te drinken. Door deze nare ervaring begon hij te twijfelen. Kon hij het leven als journalist nog wel aan?

Uiteindelijk besloot hij om opnieuw in het onderwijs te stappen. Hij kon vrijwel onmiddellijk aan de slag als leraar Duits aan de hogeschool van Mechelen. Zijn reiservaringen lieten hem evenwel niet los: tijdens de lessen kon hij het niet laten om ze te delen met zijn leerlingen. Op verzoek van de studenten, die erg onder de indruk waren van zijn verhalen, organiseerde Colpaert zelfs een reis naar Pakistan tijdens de paasvakantie. Getroffen door wat ze daar gezien hadden, vroegen de studenten zich af waarom zulke onderwerpen niet in het curriculum aan bod kwamen.

De belangstelling voor aangepaste lessen bleek zo groot dat er een postgraduaat georganiseerd werd: de Voortgezette Opleiding in Intercultureel Management. Die tweejarige opleiding, aangeboden in de vorm van avond- en weekendsessies, nodigt de deelnemers uit om kritisch te reflecteren over vreemde culturen. De opleiding bestaat uit verschillende modules, waaronder modules over Azië, Latijns-Amerika, economie, diplomatie en interculturele communicatie. “Ik wil ook de schoonheid van de andere kant laten zien,” aldus Colpaert.

De voortgezette opleiding wordt georganiseerd in samenwerking met het CIMIC, het Centrum voor Intercultureel Management en Internationale Communicatie, waarvan Colpaert medeoprichter is. “Ik pleit voor het begrip ‘interculturaliteit’,” legt Colpaert uit, “de interactie tussen mensen van verschillende culturen is voor mij van primordiaal belang.” Vandaar dat het centrum de nadruk legt op de ontmoeting en de dialoog tussen vreemde culturen. Het werkt ook zeer sterk interdisciplinair: zo wordt de materie onder andere behandeld vanuit een psychologische, sociologische en antropologische invalshoek. Het doel is om de eigenheid, de etniciteit en de dynamiek van andere culturen te bestuderen en te respecteren. Op aanvraag van scholen, bedrijven en NGO’s organiseert het CIMIC workshops en consultancysessies over deze onderwerpen.

Hoewel Colpaert op 55-jarige leeftijd op professioneel vlak een stap teruggezet heeft, is hij nog altijd erg actief binnen het CIMIC. “Het was niet gemakkelijk om een stap opzij te zetten, want het CIMIC is als mijn kind”. Hij begeleidt nog steeds de module over zingeving. Daarnaast geeft hij nog seminars, workshops en gastcolleges.

Tot waar de beide zeeën samenkomen ...

Colpaert mag dan al met pensioen zijn, toch is hij nog altijd een druk bezet man. Niet alleen werkt hij nog steeds voor het CIMIC, hij legt ook de laatste hand aan zijn boek *Tot waar de beide zeeën samenkomen*. Verbeelding, sleutel tot intercultureel opvoeden. Hierin reflecteert hij onder andere op de belangrijkste gebeurtenissen in zijn leven, te beginnen bij zijn studententijd en de revolutie van mei '68. Centraal in het boek staat het begrip ‘interculturaliteit’.

Door het werk aan zijn boek beseft Colpaert opnieuw hoe waardevol zijn opleiding wel geweest is. Zo heeft hij op zolder, tussen zijn oude studieboeken, enkele werken van Goethe en Elsschot herontdekt.

“Je moet al die eeuwen literatuur en mythologie gebruiken om je leven zinvol en aangenaam te maken.” En toch, de echte leerschool van het leven zijn voor Colpaert zijn huwelijk en zijn kinderen. “Maar ook die tien jaar dat ik de wereld mocht ontdekken,” vult hij aan. “Je moest altijd maar gas terugnemen en zeggen: ‘Wat ik dacht, klopt niet’. De toon verandert als je ter plaatse bent geweest.” Hij benadrukt dan ook dat hij veel geleerd heeft van vreemde culturen.

Colpaert wil blijven ijveren voor meer verdraagzaamheid opdat mensen van verschillende culturen met elkaar in dialoog treden. Hij wil zich dan ook nog zo lang mogelijk inzetten voor het CIMIC door er seminaries en workshops te geven. Verder wil hij graag nog een aantal boeken schrijven. Ook blijft reizen op zijn agenda staan om zo de wereld verder te kunnen ontdekken. “Want wanneer je eenmaal voor vreemde culturen open staat, laten ze je niet meer los.”

Karolien Delnat,
Jim Peigneur
Lieve Van de Weyer

Marc Colpaert is van opleiding germanist en cultuurfilosoof. Hij schreef lange tijd voor het tijdschrift Wereldwijd, met de focus op Azië, en is medeoprichter van de voortgezette opleiding rond interculturaliteit, CIMIC, in de hogeschool Thomas More, Mechelen. Auteur van het boek ‘Tot waar de beide zeeën samenkomen. Verbeelding, een sleutel tot intercultureel opvoeden.’ Hij zocht aansluiting bij de kunstwereld en creëerde met cineasten een artistieke dialoog tussen Goethe en Hafez in ‘Diwans.org’. Momenteel is hij bestuurder van Waerbeke vzw.